УДК 324

ЕРОТИЧНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ЯК ФІЗИЧНИЙ ПАРАМЕТР ІМІДЖУ ПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРА

Шерман Олена Михайлівна, доктор політичних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
завідувач кафедри соціальних та гуманітарних дисциплін

Анотація. **В статті проаналізовано еротичну привабливість як окремий фізичний параметр іміджу політичного лідера у діахронії і синхронії. Встановлено, що сприйняття еротичної привабливості варіюється залежно від домінуючого типу культури і обумовлених нею стереотипів сприйняття. На думку автора, легалізація еротичної привабливості у масовій свідомості як складової іміджу в наш час обумовлена, окрім іншого, віртуалізацією політичного процесу.**

Ключові слова. Імідж, еротична привабливість, фізичні параметри, політичне лідерство, візуальний образ.

В статье проанализирована эротическая привлекательность как отдельный физический параметр имиджа политического лидера в диахронии и синхронии. Установлено, что восприятие эротической привлекательности варьируется в зависимости от доминирующего типа культуры и обусловленных ею стереотипов восприятия. По мнению автора, легализация эротической привлекательности в массовом сознании как составляющей имиджа в наше время обусловлена, помимо прочего, виртуализацией политического процесса.

Ключевые слова. Имидж, эротическая привлекательность, физические параметры, политическое лидерство, визуальный образ.

In article erotic appeal as the separate physical parameter of image of the political leader in a diachrony and synchronism is analysed. It is established that the perception of erotic appeal varies depending on dominating type of culture and the stereotypes of perception caused by it. According to the author, legalization of erotic appeal in mass consciousness as image component is caused presently, in addition, by virtualization of political process.

Keywords. Image, erotic appeal, physical parameters, political leadership, visual image.

Постановка проблеми. Українське суспільство звикло сприймати політичні ідеї і навіть інститути (зокрема, партії) крізь призму особистості, що репрезентує ці ідеї і інститути. Водночас діяльність політичного лідера є невіддільною від його іміджу. Імідж як складний стереотип містить комплекс характеристик, серед яких на окрему увагу заслуговують фізичні параметри – такі як вік, здоров`я, голос, зріст, вага, зовнішня привабливість (відповідність естетичним стандартом) тощо. Не останнє місце серед них займає й еротична привабливість.

Ступінь дослідження проблеми. Дослідження еротичної привабливості політичного лідера пов`язане, з однієї сторони, з аналізом різноманітних аспектів іміджу як західною (Дж. Наполітан, М.Різ, Ж.Сегела, Г.Бехер, Е. Семпсон, Р.Фішер, Т. Шварц, Р.Верслін, Д. Герген, Д. Моріс), так і вітчизняною політичною наукою (В. Королько, О. Петров, Г. Почепцов, М. Михальченко, В. Бебик, В. Полохало, А. Пойченко, І. Бекешкіна, Є. Головаха, Н. Паніна, Н.В.Лікарчук), а з іншої – неможливе без звернення до напрацювань психології сексуальності, започаткованого З.Фрейдом та його послідовниками. У другій половині XX ст. проблеми сексуальності людини, втративши статус дослідницького табу, стали актуальними для зарубіжної (А.-Ч.Кінзі, В.-Х. Мастерс, В. Джонсон), а з початку 1990-х рр. – і для української психології (Г.С.Васильченко, С.В.Діденко, О.С.Козлова та ін.), що, однак, не означає

відсутності тих аспектів питання, повнота дослідження яких є недостатньою. До останніх, на нашу думку, належить аналіз такого фізичного параметру політичного іміджу, як еротична привабливість політика для протилежної статі. Хоча багато положень класичного фрейдизму зазнало ревізії, положення про Ерос і Танатос як дві рушійні сили людської природи залишається не спростованим. Стосовно теми нашого дослідження це означає звернення особливої уваги на сексуальну привабливість політичного лідера – і ширше – на його статеве життя, яке набуває особливого, символічного виміру і специфічних моделей. Ці моделі – у діапазоні від гіпертрофованої сексуальності до ритуальної цноти – змінюються, так само як змінюються культурні і соціальні патерни, однак завжди там, де має місце персоналізація державної/політичної влади, невід`ємною складовою образу правителя чи політичного лідера є його ставлення до еросу.

Мета статті – аналіз сприйняття еротичної привабливості як частини іміджу політичного лідера масовою свідомістю у синхронії та діахронії.

Виклад основного матеріалу. Реконструювати ставлення до еротичної привабливості політичного лідера у попередні епохи дозволяє аналіз легітимних – і обов’язкових – в очах суспільства моделей його сексуальної поведінки. Ймовірно, найдавнішою моделлю такої поведінки лідера є гіпертрофована сексуальність, яка сягає архаїчних уявлень про містичний взаємозв’язок фізичних можливостей правителя і родючості землі, добробуту племені. Цей зв'язок часто підкреслювався ритуальним шлюбом правителя і його країни, який за своєю природою є амбівалентним і може символізувати як ритуальну цноту, так і гіпертрофовану сексуальність (з огляду на переважаючу стать у політичних елітах всіх часів і народів – «чоловічу міць»). В ранньосередньовічній Європі такі шлюби документально зафіксовані в Ірландії VII-X століття (де влада короля вважалася нелегітимною без здійснення дуже своєрідної церемонії священного шлюбу з землею), та в Ісландії. В поемі «Драпа про Хакона», героєм якої є справжня історична постать – ярл Хакон Сігурдарсон (пом. 995 р.), підкорення Норвегії зображується як ритуальний шлюб з «нареченою, зарослою лісом» [1, с.521].

Ритуальний шлюб з країною у ірландських королів і ярлів вікінгів не вимагав відмови від особистого життя; навпаки, наявність кількох реальних дружин і великої кількості дітей була найкращим свідченням сили короля, яка гарантує великі врожаї і процвітання країни. В пізніші епохи ритуальний шлюб з державою, перетворюючись з офіційної церемонії на метафору, легітимував підкреслено асексуальну поведінку політичного лідера: так, англійська королева Єлизавета I Тюдор підкреслювала, що вона «вийшла заміж за Англію».

Гіпертрофована сексуальність і ритуальна цнота, кожна по-своєму, виводили еротичну поведінку політичного лідера за межі загальноприйнятих норм, підкреслюючи винятковість цієї постаті. Не випадково обидві тенденції набули поширення у монархіях. Гареми султанів Оттоманської імперії, з їх гіперболізацією принципу полігамії, носили репрезентативний характер владного атрибуту: адже в умовах того суспільства регулярне підтвердження султаном своїх чоловічих здібностей було одночасно підтвердженням його здатності виконувати свої державні обов'язки [2, с.72, с.74]. На протилежному полюсі – демонстративна ритуальна цнота, яка знаходить найбільш завершене втілення у теократичних режимах. Так, теократією протягом кількох століть своєї історії була Чорногорія, де духовна і світська влада з доби правління владики Данила з роду Петровичів Негошів знаходилася в руках православних митрополитів. Вищу владу успадкували не сини, а племінники.

Обидва радикальні підходи збереглися – як певні культурно-політичні релікти – і в наш час. Головою держави Ватикан в сучасній Європі є римський папа, який як голова католицької церкви зобов'язаний дотримуватися целібату. А у Свазіленді, де править Мсваті III – останній абсолютний монарх Африки – щороку святкують Свято Очерету, під час якого на стадіоні перед королівським палацом збирається до 80 тисяч дівчат. Спершу напівголі дівчата танцюють перед королем ритуальний танок, який символізує їх цноту, згодом король та члени його родини у національному одязі танцюють перед ними, демонструючи гарну фізичну форму. Король має обрати серед дівчат чергову дружину [3]. На даний момент гарем короля налічує 14 жінок, які народили

дитини [4]. Окрім Свазіленду, в сучасному світі гареми залишилися в ряді інших африканських країн (напр., президент ПАР Джейкоб Зума має 8 дружин, з них лише 5 – офіційні), а також у мусульманських аравійських монархіях. Однак в абсолютній більшості держав світу незалежно від форми правління архаїчні моделі (принаймні у чистому вигляді) відійшли в минуле.

В сучасному світі не існує єдиної моделі «правильної» еротичної поведінки політичного лідера: дуже багато у сприйнятті сексуального компонента його особистості залежить від культури, традицій, релігії країни чи регіону. Але стосовно країн «золотого мільярду» неспростовним є факт, що після «сексуальної революції» 1960-х змінилося не лише ставлення до сексуальності в цілому, але й ставлення до еротичного компонента іміджу політика.

Промовистим свідченням змін у масовій свідомості став феномен Джона Кеннеді, який, ще будучи сенатором, неодноразово ризикував політичною кар'єрою через сумнівні еротичні зв'язки. Хоча більшість романів президента вдалося приховати, імідж Кеннеді набував контроверсійного характеру: з однієї сторони, він поставав чи не як втілення чоловічої привабливості, особливого шарму (і влада лише посилювала цей шарм); з іншої – це був зразковий чоловік та батько. Про існування іншого, таємного життя могли здогадуватися та пліткувати, але ніхто не мав фактів. Отже, сексуальна привабливість в іміджі Кеннеді існувала як певна «річ в собі», як натяк, як щось, що – за бажанням аудиторії – можна пов`язувати з поведінкою в реальному житті, а можна й сприймати як гру чи мимовільний вияв природного магнетизму. Ця гра відповідала суспільним настроям Америки початку 1960-х рр., з її боротьбою між традиційним пуританством та спокусливими можливостями сексуальної революції.

В наступні десятиліття поняття «секс-символ», яке почали вживати ще 1911 року, з поп-музики, кіноіндустрії і спорту переходить у світ політики. У шоу-бізнесі, де жіночу/чоловічу еротичну привабливість здавна використовували як засіб досягнення популярності, секс-символами називали тих акторів, співаків чи музикантів, які викликали відповідні емоції у більшості аудиторії («жінка, про яку мріють всі чоловіки»/ «чоловік, про якого мріють усі жінки»).

Еталонним секс-символом вважається Мерілін Монро (яка, до речі, мала нетривалий роман з Дж.Кеннеді). Перенесення цього поняття у світ політики знаменувало не лише зміни в суспільному ставленні до сексу: воно свідчило, що в масовій свідомості починає формуватися нове сприйняття політика. Якщо уявити імідж у формі мапи, то до кінця 1960-х рр. на місці певних територій були прогалини, порожні місця: у XIX і навіть у першій половині XX століття сексуальна привабливість як характеристика політика взагалі «не існувала». Це не означало відсутності політиків з вродженою сексуальною харизмою, але в очах широкої громадськості ця риса не була важливою і тим більше необхідною. Серед завдань, які стояли перед політичними лідерами, не було завдання здобути популярність у протилежної статі: образ політичного лідера як молодої, енергійної і привабливої людини не міг знайти розуміння у добу, коли молодість вважалася недоліком[1]. Прогалини на умовній мапі починають інтенсивно замальовувати лише у 1970-х, і своєрідним апогеєм цієї сексуальної революції в політиці стає обрання депутатом італійського парламенту відомої порнозірки Чіччоліни (1987), яка балотувалася від партії «Partito Radicale».

Депутатство Чіччоліни перетворилося на перманентну сенсацію, причому інформаційний галас навколо нього не дозволив оцінити символічність цієї події. Справа, власне, не в тому, що порнозірка увійшла в політику (Чіччоліна була і залишається «політичною аномалією»), а в тому, що в очах «суспільства вистави» імідж політиків і представників шоу-бізнесу починав набувати спільних рис: і ті, і ті в наш час сприймаються насамперед як медійні персонажі, причому ключовими у їх сприйнятті виступають не вербальні, а візуальні характеристики. Як зазначає Д.В.Іванов, «Боротьба за політичну владу зараз – це не боротьба партійних організацій чи конкуренція програм дій. Це боротьба образів – політичних іміджів, які створюють рейтинг – та іміджейкери, прес-секретарі і «зірки» шоу-бізнесу, яких рекрутують на період

[1] Класик австрійської літератури зазначав у своїх мемуарах, згадуючи початок XX ст.: «Вещь немыслимая сегодня: на любом поприще молодость являлась недостатком, а старость - достоинством. Если сегодня, в нашем совершенно изверившемся мире, сорокалетние делают все, чтобы выглядеть тридцатилетними, а шестидесятилетние - сорокалетними, если сегодня моложавость, энергичность, активность и самоуверенность задают тон, то в ту эпоху солидности каждый, кто хотел выдвинуться, должен был использовать любую маскировку, чтобы выглядеть старше [5, с.57].

політичних кампаній. Реальні особистість і діяльність політика необхідні лише в якості "інформаційних приводів» [6].

У комплексі очікувань масової свідомості від політика починають упевнено займати місце ті вимоги, які раніше висувалися до кінозірок – у тому числі й вимога еротичної привабливості. Звісно, це правило не носить універсального характеру, але не випадково окремі вчені починають вживати термін «еротичний лідер». Е.Семуелс вважає еротичним лідером політика, який змушує відчувати громадян комфортно і приємно на досить глибокому, майже тілесному рівні [7, с.129]. Коли еротичний лідер – особа чоловічої статі, він змушує своїх співвітчизниць-жінок відчувати себе і поза рамками переживань, властивих лише матерям, дає їй можливість вийти за межі традиційних і соціально обмежених чеснот [7, с.130-131]; стосовно чоловіків він пробуджує відчуття братерства, яке несе риси гомосоціальності [7, с.131]. Політичний лідер – жінка – дає чоловікам символічну можливість об'єднатися з ними як з втіленням землі (материнського начала) [7, с.131]. Типовими еротичними лідерами Семуелс вважає Нельсона Манделу та принцесу Діану.

Цікавими є як смислове розширення поняття «еротична привабливість», так і гендерна диференціація еротичної привабливості політичного лідера – незалежно від вузького чи широкого (як у Семуелса) розуміння поняття «еротика». Якщо політику-чоловіку сучасне суспільство «дозволяє» демонструвати відверту сексуальну привабливість, то стосовно жінки ця характеристика часто є не надто бажаною. Навіть у західному сучасному суспільстві (і в постмодерному дискурсі) сексуальна жінка сприймається навіть насамперед як об'єкт – а вже потім (якщо) як суб'єкт, що є несумісним зі статусом лідера.

З огляду на викладене вище може виникнути питання: яким чином визнання еротичної привабливості припустимим параметром іміджу поєднується з тим загальновідомим фактом, що й досі не існує більш дієвого способу зіпсувати кар'єру політика, ніж звинуватити його в сексуальній розбещеності (досить згадати історію Білла Клінтона и Моніки Левінські)? Іншими словами, політикам пропонують демонструвати сексуальність, але

вимагають реалізувати її виключно в межах традиційної моралі. Не кажучи вже про те, що, враховуючи приналежність абсолютної більшості сучасних політичних лідерів до раціонально-легального типу лідерства, їх особисте життя не має жодного відношення до публічної діяльності: контакти з повіями або існування коханки/коханця ніяк не позначаються на ефективності виконання професійних обов'язків. Якщо політик – це ефективний менеджер, то «споживачам» його професійної діяльності повинні бути абсолютно байдужі його морально-етичні засади у сфері інтимного життя; однак в реальності спостерігається прямо протилежна картина.

На нашу думку, цю «нелогічність» є сенс розглядати крізь призму поняття «ритуального випробування», присутнього у витоках всіх культур світу. Архаїчна модель посвяти у владу містила своєрідну ініціацію – випробування, яке треба було пройти, щоб довести здатність керувати людьми. Напр., у тих суспільствах, де цінувалася сила, претендент зобов'язаний був продемонструвати добру фізичну підготовку та воїнські таланти; а у сучасному суспільстві особливу увагу звертають на здатність до контролю. Особа, яка не вміє стримувати сексуальні пориви, виглядає нездатною до елементарних форм самоконтролю; особа, яка не вміє їх приховати – не здатною контролювати своє найближче оточення. Еротична привабливість сучасного політика – це не «тваринний магнетизм» сексуального мачо, а одна з багатьох постмодерністських ігор, які не рекомендовано сприймати всерйоз. Спроба політика вийти за межі конвенційної моралі (вона ж і тріумф діонісійського начала над аполлонічним), викликає не захоплення, а недовіру; це свідчення «профнепридатності» на глибинному особистісному рівні. Можна зробити висновок, що тут, як писав Василь Стус, «зійшлися кінці і начала»*:* під нашаруванням новітніх установок у інформаційну добу у масовому сприйнятті політичного лідера приховані ті ж архаїчні архетипи, що й у добу перших держав.

Висновки. Протягом століть ставлення до еротичної привабливості як компонента іміджу політичного лідера зазнало еволюції – від введення його у жорстку схему ритуальних форм сексуальної поведінки в перших державах до

демонстративного заперечення і культивування асексуальності у вікторіанську добу. Легалізація еротичної привабливості у масовій свідомості як складової іміджу, яка почалася у 1960-х рр. в США, в наш час набула масового поширення, що обумовлене, окрім іншого, віртуалізацією політичного процесу. Водночас це не означає толерантності до порушень норм статтевої моралі зі сторони політичного лідера: як і тисячоліття тому, сексуальна поведінка лідера в реальному житті має відповідати встановленим канонам. Очевидною є також залежність сприйняття еротичного компонента іміджу політичного лідера від традиційних гендерних уявлень і стереотипів масової свідомості, але це питання, так само як сприйняття типу еротичної привабливості, пов'язаної з нетрадиційною статевою орієнтацією політика, потребує подальших наукових розвідок.

Література:

1. Е. А. Гуревич, Поэзия скальдов / Е. А. Гуревич, И. Г. Матюшина ; отв. ред. Е. М. Мелетинский ; Отв. ред. Е.М. Мелетинский. - М. : РГГУ, 1999. - 752 с.
2. Клуг Д. История гарема *в* культурах народов мира [Текст] / Д. Клуг. - Смоленск *:* Русич, *2004*. - 334 с. : ил. - (Популярная историческая библиотека).
3. Как король Свазиленда будет выбирать 15-ю жену : [Електронний ресурс]// Режим доступу: http://dnex.ru/blog/kak_korol_svazilenda_budet_vybirat_15_ju_zhenu/2011-02-01-1167.
4. Мсваті III : [Електронний ресурс]//Вікіпедія. - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%81%D0%B2%D0%B0%D1%82%D1%96_III 4.
5. Цвейг С. Вчерашний мир : сборник : пер. с нем. / Стефан Цвейг . – М. : Радуга, 1991 . – 544 с. – (XX век: писатель и время) .
6. Иванов Д.В. Виртуализация общества: : [Електронний ресурс]/ Иванов Д.В. //Режим доступу: http://www.lib.ru/POLITOLOG/ivanov_d_v.txt.
7. Сэмуэлс Э. Тайная жизнь политики / Эндрю Сэмуэлс : [пер. с англ. ; вступ. статья и комментарий В.В.Зеленского]. – СПб: ИЦ Гуманитарная академия, 2002 – 285 с.